

Koronavirüs Tedbirleri Döneminde Tüketim Alışkanlıkları ve Kaynaklara Erişimdeki Kırılganlığın Tüketimde Öz-denetim ile İlişkisinin Araştırılması: Psikolojik Esenlik, Bireysel Yılmazlık, Sosyal Sermaye ve Toplum Yanlısı Davranışların Etkisinin Tespiti ve Politika Önerilerinin Geliştirilmesi

Doç. Dr. Elif Karaosmanoğlu

İstanbul Teknik Üniversitesi

Dönüştürücü tüketici araştırması olarak tasarlanan bu çalışma, pandeminin tüketiciler üzerindeki etkilerine ana hatlarıyla tüketim alışkanlıklarındaki değişim, kırılganlık, psikolojik esenlik ve tüketimde özdenetim üzerinden inceleyerek politika önerileri getirmeyi amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda gerek bireysel (tüketim örüntüsü, kırılganlık gibi), gerekse toplumsal (sosyal sermaye, toplumsal yılmazlık gibi) değişkenler salgının görece kontrol altına alınabildiği Temmuz – Ağustos döneminde ve salgının ikinci dalgasının yoğun olarak hissedildiği Kasım – Aralık döneminde olmak üzere iki seferde panel veri şeklinde değerlendirilmiştir.

Çalışmanın önemli bulgularını özetlemek gerekirse: (1) Sosyal medya bağımlılığı, online alışveriş bağımlılığı, gıda tüketim bağımlılığı gibi tüketim örüntülerinde pandemi nedeniyle artan stres ile birlikte bozulmalar olduğu saptanmıştır. (2) Beklenenin aksine, gıda tüketim bağımlılığının sosyal izolasyon arttıkça, yani birey kendisini daha fazla yalnız hissettikçe, psikolojik esenliğe olumlu yansımalarının olduğu görülmüştür. (3) Diğer yandan artan stres, ekonomik kırılganlık ile birlikte psikolojik esenliğin daha fazla etkilenmesine neden olmaktadır. (4) Psikolojik kırılganlık yaşayan tüketiciler ise adaptasyon motivasyonu ile toplum yanlısı davranışlar göstermektedir. (5) Sosyal sermaye psikolojik esenlik üzerindeki olumlu etkisiyle, hem toplum yanlısı davranışlara hem de bireysel yılmazlığa olumlu etki etmektedir. Ancak toplum yanlısı davranış gösteren bireyler, sosyal sermaye üzerindeki olumlu etkileri gözlemlediklerinde, tüketim üzerindeki öz-denetim mekanizmaları olumsuz etkilenmektedir.

Bu bulgular doğrultusunda politika yapımcıların tüketim örüntüsündeki bozukluklara etki edebilmek adına sağlıklı beslenme, stresten korunma gibi konularda sağlık iletişimine ağırlık vermesi önerilmektedir. Sosyal izolasyonun etkisinin azaltılması için özellikle de ekonomik kırılganlık yaşayan tüketicilerin yerel yönetimler / sivil toplum tarafından belirlenerek ücretsiz internet / telefon gibi iletişim olanaklarına erişmelerinin sağlanması faydalı olacaktır. Belediyeler ve muhtarlıklar gibi yerel yönetimlerin ve sivil

toplumun birlikte kuracağı yardımlaşma ağları, gerek ekonomik olarak dezavantajlı gruplara destek olmak, gerekse kurulabilecek psikolojik danışma merkezleri aracılığıyla psikolojik kırılganlıklar ve stresle başetme konusunda faydalı olabilecektir. Psikolojik esenliği artan tüketicilerin yılmazlıkları ve toplum yanlısı davranışlara eğilimleri de artacak ve sorumlu tüketim davranışlarına yönelebileceklerdir.

Anahtar Kelimeler: tüketim alışkanlıkları, kırılganlık, psikolojik esenlik, yılmazlık, sosyal sermaye, toplum yanlısı davranış, tüketimde öz-denetim